De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des **Vrijdags** aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE,** Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE** van **De Heraut,** Warmoesstraat 106, Amsterdam.
Inzendingen die later dan **Donderdag** 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 9 Juni 1889. N°. 598.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden *f* **1.20.** Afzonderlijke nummers aan het Bureel **10** Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureel, Warmoesstraat **106,** te Amsterdam.
Advertentiën: van **1** tot **6** regels **90** Cent; voor elken regel meer **15** Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereenigingen **10** Ct. per regel.

„En de Geest en de Bruid zeggen: Kom!"

PINKSTEREN.

> En de Geest en de Bruid zeggen: Kom! En die het hoort, zegge: Kom! En die dorst heeft, kome; en die wil, neme het water des levens om niet.
> Openb. 22:17.

Met ons Pinksteren is dan ook nu weer de eindpaal van onze Christelijke vierdagen bereikt.

Pinksteren is het besluit. Verder dan Pinksteren kunnen we niet. Totdat heel de jaarkring weer ten einde loopt, en met het nieuwe Kerstfeest de kring van het heilig herdenken nogmaals zijn ouden loop aanvangt.

Maar voor *dezen* jaargang staan we aan den eindpaal; en, bij dien eindpaal staande, blijft ons niets dan een heerlijk vergezicht op Jezus' Wederkomst; en uitziende naar dat komen des Heeren, de stille bede in het hart: „Kom, Heere Jezus, ja, kom haastelijk."

Gij beseft wat we hiermede zeggen willen.

Natuurlijk denkt geen onzer om de gedachtenis aan Jezus' Vleeschwording en Sterven of aan zijn Opstanding en Hemelvaart *te beperken* tot de vierdagen van Kerstmis en Paschen. Zal het ons goed zijn, dan mag veeleer geen dag van ons leven voorbijgaan, dat onze ziel zich niet verkwikt hebbe in de oneindige barmhartigheden Gods, die in al deze wonderen zijner heerlijkheid uitblinken. Maar al moet ons hart elken morgen en elken avond den dood des Heeren gedenken, toch riep de Heere zelf zijn jongeren op, om „mijns doods bijzonderlijk gedachtenis te doen" bij het breken van het brood en het drinken van den drinkbeker. En in dien gezonden zin nu mag ook door Gods kerk een Vierdag gevierd.

In het allerminste niet om de dagen en maanden te onderhouden, als school er in het heilig herdenken van zulk een vierdag ook maar een zweem van hoogere godsvrucht. Waarlijk onze broederen in Schotland, die ganschelijk geen vierdagen waarnemen, wierden door de godsvrucht van onze kerken nog niet tot jaloerschheid verwekt. Maar *dit* hebben deze vierdagen, dat ze althans enkele dagen des jaars de aandacht van 's Heeren volk meer bijzonder op een van Gods groote heilsdaden vestigen. En ten andere bieden ze niet minder het groote voordeel, dat ze ons steeds opnieuw komen herinneren, hoe er in deze machtige wonderen onzes Gods wel een begin, een voortgang en een *aanvankelijke* voleinding was, maar een voleinding die ons, bij dien eindpaal aangekomen, vervult met te vlijmender heimwee naar het *slot-tafereel* van het genadewerk dat ons bij *de voleinding der wereld* beidt.

Er is niet maar van eeuwigheid bij den Heere onzen God een *Raad des vredes* geweest; een goddelijk *bestel* ter verlossing en ter vrijmaking; een vrijmachtig, voorverordineerend *besluit,* om te zaligen die Hij verkoren had; maar er is in deze ontfermingen onzes Gods *ook een geschiedenis.*

De daden van Goddelijke barmhartigheid zijn niet in zijn wezen en besluit *ingebleven,* gelijk onze vaderen roemden, maar ze zijn uit het Bestel en Bestek onzes Gods tot *uitgaande* daden geworden.

God heeft zijn volk gezocht en bezocht.

Hij heeft, toen de aarde haar weg voor zijn aangezicht verdorven had, gedacht aan zijn woord in het Paradijs, en de Arke droeg Gods kerke op de wateren.

Hij heeft gedacht aan zijn verbond, toen nogmaals de vreese Gods uit de kerke week en de dienst der afgoden voortkroop,— en Hij riep Abram uit Ur der Chaldeën.

Hij heeft zijn woord tot de vaderen gesproken niet vergeten, en toen de Pharaonen in Egypteland zijn geroepen volk tergden, Mozes zijn knecht verwekt om hen uit te leiden.

En toen heeft Hij in de woestijn Israël gedragen gelijk een moeder haar zuigeling op de armen draagt; en Hij heeft zijn volk bewaard en gekastijd, gered en geheiligd, en eindelijk aan dat volk het land der belofte hergeven, dat Hij aan Abraham, Izaäk en Jacob had toegezegd.

En zoo was toen *de nationale levenskring* geformeerd, waarin het heil rijpen zou om eens uit die eigen bedding in den oceaan van het leven der volken uit te vloeien.

Hiertoe nu kwam het toen de Dienst *der Schaduwen* door de geboorte van den Messias te Bethlehem in den Dienst *der Vervulling* stond over te gaan.

Want ook in dien Christus kwam niets wat niet reeds in het vrijmachtig en eeuwig Besluit voor zijn volk was weggelegd. Maar hetgeen door dit eeuwig Besluit in Gods heilige gedachten reeds *wezenlijk* was, is door de Vleeschwording des Woords nu ook in de *werkelijkheid* van ons menschelijk leven en in de geschiedenis dezer wereld ingegaan. Het Lam Gods droeg de zonde der wereld. Hij, de Rechtvaardige, heeft onze zonde op het hout gedragen. Tot het rantsoen gevonden en de schuld betaald en de kwijtbrief verworven was, en in eeuwigheid geen Satan en geen zijner demonen meer beschuldiging kon inbrengen tegen de uitverkorenen Gods.

Doch ook hierbij kon het niet blijven.

Alleen om der zonde wil en door de zonde was de Dood in de wereld ingekomen, en hoe kon dan Hij, die ons rantsoen had gevonden, in den Dood en daarmeê in de banden der zonde bekneld blijven? Daarom stond hij op, en daarom volgde er op de Kribbe en het Kruis de blijde Paaschmorgen, die nu reeds achttien eeuwen in den psalm der Opstanding naruischt.

En wat nu?

Kon *dit* nu het einde zijn, dat onze Goël en Middelaar, na den Dood overwonnen te hebben, bleef verwijlen op deze aarde, die nog zwoegde onder de gevolgen van den vloek die uit Eden over haar kwam, en deswege zucht als in barensnood zijnde?

Onmogelijk!

Neen, bij den Christus die den Dood overwon en nochtans mensch bleef, hoorde niet die gevallen, die ingezonken wereld, maar de *Troon der heerlijkheid.*

Daarom *voer hij op.* Daarom wierd hij verhoogd aan de Rechterhand der eere. En daarom moest de *Hemelvaart* den *Paaschmorgen* voleinden.

Doch ook hiermee was het einde nog niet bereikt.

Dat einde kon geen ander zijn dan een volkomen herstelling van al wat in en door de zonde was te loor en ten onder gegaan; en dan eerst zou het eindpunt gevonden zijn, als er weer een menschheid onder haar Hoofd voor Gods aangezicht zou staan, *innerlijk* heilig en van vlek en rimpel vrij, en *naar het uitwendige* zich badende in een weelde en glorie als van het Paradijs.

Het groote werk was dan ook met de Hemelvaart nog niet voltooid.

Veeleer kon nu eerst krachtig en bezielend het groote werk van Gods ondoorgrondelijke barmhartigheden doorbreken. Er was nu een kring, een kern van die God vreesden, en die kleine broederkring had in Christus zijn heerlijk Hoofd ontvangen, maar die kerke Gods moest nu ook innerlijk geheiligd en naar buiten in de wereld onder alle natiën uitgebreid.

Daarom beloofde Jezus, eer hij opvoer, zijn jongeren, *dat hij den Heiligen Geest van den Vader op hen zou uitstorten.* Zoo kwam eindelijk de groote Pinksterdag. Het indalen van God den Heiligen Geest in het nieuw geboren lichaam van Christus. En toen op dien Pinksterdag de Cretensen en Arabieren, de Parthen en Elamieten verbaasd stonden, en uitriepen wat toch die teekenen zijn mochten, toen is Petrus, de machtige apostel opgestaan, en heeft het aan de afgezanten van al deze natiën verkondigd: „Die Jezus, dien gij aan het kruis gehecht hebt en gedood, dien heeft God opgewekt en verhoogd aan zijn rechterhand, en deze Jezus heeft nu uitgestort wat gij hoort en ziet."

En daarmee is toen het groote werk van de innerlijke bevruchting van den heiligen broederkring, van de uitzetting van het lichaam van Christus en van de kerstening der natiën begonnen.

De Heilige Geest is neergedaald. Hij woont nu op aarde. Hij troont nu in het hart der geloovigen. Hij, de Geest des Vaders en des Zoons, twist nu met den geest der zonde in den mensch, en met den geest der leugen en der onheiligheid in de wereld.

Hij is geen ledig inwoner, noch stilzittend Trooster, maar een almachtig, altoos werkend God op aarde, die in de groote verwikkeling van ieders persoonlijk leven, en in de onbegrijpelijke verwikkeling der natiën, en in de nimmer eindigende worsteling tusschen de geesten op aarde, *zijn* strijd, *zijn* triomf doorzet, en den Christus verheerlijkt in het groote lichaam der Christenheid.

Maar verder kan het op aarde dan ook niet komen. Want wel is nu het einde er nog niet. Dat komt eerst, als de worsteling ophoudt, en de vloek voor eeuwig wijkt en hemelsche glorie al Gods heiligen zal doordringen en omringen. Maar die doorluchtige dag toeft tot de Heilige Geest eerst *Zijn* werk op aarde voleind zal hebben. En dât werk is nog op verre na niet afgewerkt. De bedeeling van den Heiligen Geest gaat nog altoos door. Hij strijdt zijn strijd in het hart van een iegelijk onzer, in elk geslacht en in elk huisgezin, in elke natie en onder alle volk, en in elke nieuwe worsteling die met den ommeloop der eeuwen weer in ons menschelijk leven uitbreekt, is het altoos God de Heilige Geest, die, wonende in het lichaam van Christus, dien strijd op aarde meestrijdt, beheerscht, en hem dienstbaar maakt aan de bereiking van zijn goddelijk doel.

Daarom is het zoo oppervlakkig van vele van Gods kinderen geoordeeld, als ze in dien Pinksterdag te Jeruzalem niets dan de finale bekeering der apostelen onder allerlei indrukwekkende teekenen willen zien. o, Neen, die Pinksterdag is veel grootscher in strekking, veel rijker in gevolgen, veel heerlijker in beteekenis voor al de eeuwen die sinds verliepen, en niet het minst voor de eeuw waarin ons eigen levensdeel viel.

Met dien Heiligen Geest daalde op den grooten Pinksterdag te Jeruzalem een stroom af van Gods heilige bergen, die zijn bedding uitgroef in al de geschiedenis der menschheid die sinds doorleefd is. Over alle werelddeelen breidde zijn golfslag zich uit. En zelfs in Azië en Afrika, hoe ook in duisternis teruggevallen, wordt nóg het leven op elk gebied en de toekomst van alle rijken door de Christenheid in Europa en de Christenheid in Amerika beheerscht.

Die bergstroom des Heiligen Geestes heeft zijn wateren over de landen en velden van elk volk in ons werelddeel gesproeid. Ook in ons land is heel het volksleven door dien stroom opgetild, verhoogd, innerlijk geschokt en bewogen. En hoe ook de toongevers en machthebbers altoos weer die golving des Heiligen Geestes pogen te doen verzanden, toch blijft het altoos weer de Heilige Geest, die den naam van Christus over ons nationale leven uitroept en den Man van smarten tot Shibboleth stelt, waaraan zich de geesten moeten openbaren.

Dat gaat door tot in de geslachten en in de gezinnen, waar de één den Heiligen Geest weerstaat, de ander door dien Heiligen Geest verteederd en verwonnen wordt.

Ja, dat gaat door tot in uw eigen hart, dat eerst dor en mat inzonk, tot het ook zelf dien stroom des Heiligen Geestes eerst hoorde kabbelen van verre, toen nader komen, en eindelijk geen anderen uitweg zag, dan om óf in dien stroom verloren te gaan, óf door dien stroom te worden opgetild en met dien stroom in Gods kerk behouden.

En waar ge ook na uw eerste bekeering weer afweekt, daar nog bleef het altoos diezelfde stroom des Heiligen Geestes, die van de bergen Gods op den Pinksterdag afstroomde, die u keer op keer weer ophief uit uw ingezonkenheid, en den hof uwer ziel doorwaterde, en u drenkte met volheid van levenskracht en zaligen troost.

En zoo *zal* het blijven *tot* op uw dood. En *na* uw dood in uw geslacht en in uw volk voortgaan. Er kan in dien stroom des Heiligen Geestes geen stilstand komen. Zijn wateren bruisen altoos door.

En dan eerst zal die stroom tot stilstand en ruste komen, als de laatste dam doorbroken en de laatste verzanding doorwoeld is, en eindelijk die stroom des Geestes, die in den Pinksterdag tot ons afvloeide, uit zal vloeien in den oceaan der eeuwigheden en alle strijd op aarde zal zijn voleind.

Doch juist daarom ligt er dan ook in den Pinksterdag een profetie van nieuwe glorie, en wordt in den loop der eeuwen die profetie tot een nimmer eindigend gebed.

Want die Geest roept om de voleinding der eeuwen, en dorst naar het einde van den strijd, en bidt met onuitsprekelijke zuchtingen om de komst van den Christus in zijn heerlijkheid.

Hierin ligt zelfs de eigen aard van het werk des Heiligen Geestes.

Hij neemt al zijn heilig materiaal waarmee Hij strijdt en arbeidt *uit den Christus.* Jezus zelf heeft het gezegd: „Hij zal het uit het mijne nemen." Maar ook Hij arbeidt *op den Christus aan.* Zijn bedeeling is een tusschenbedeeling. Van den Christus uitgaande en op den Christus aansturend.

Al zijn begeeren, en al zijn goddelijk heimwee is maar om den dag te verhaasten, waarop het teeken van den Zoon des menschen in de wolken zal worden gezien.

Zijns is één zieldoordringend, één heilig, één den hemel bestormend roepen: »Kom, Heere Jezus, ja, kom haastelijk", telkens afgewisseld door de pauze der profetie: „Maranatha," de Heere komt.

Maar in dit roepen blijft de Geest niet alleen. Niet enkel de Geest, neen *de Geest én de Bruid* zeggen: *Kom.* En dit moet wel. Immers de Geest staat niet meer als in het Oud Verbond „in het midden des volks" (Jesaia 63 : 11), maar drong in en maakte zich woning in de harten. Hij is nu de Geest van het Lichaam des Zoons. Met de kerke Gods is de Heilige Geest één en lotgemeen. Hij wil geen eigen leven meer leiden buiten Gods kerke, maar, in het Lichaam des Zoons ingegaan, dat Lichaam bezielen, in dat Lichaam leven en lieven, dat Lichaam des Zoons tot zijn orgaan en instrument heiligen, tot het almeer één roepen, één smeeken van dien Geest in dat Lichaam wordt, dat én die Geest én die Bruid jubelen: „Kom, Heere Jezus, ja kom haastelijk."

Ja meer nog. Als de Geest roept: *Kom,* dan roept de Geest dat niet voor zichzelf, want zelf is „die Geest eeuwig met den Vader en den Zoon wezenséén." Scheiding is niet denkbaar. Als dus de Geest roept: *Kom!* — dan roept Hij dit niet voor zichzelf als God, maar als Inwoner, Bezieler en Trooster van het Lichaam des Heeren; dan gaat de toon van onbeschrijflijk heimwee van den Geest uit, niet om Hem zelf, maar om de verlatene en nog van haar Bruidegom beroofde Bruid.

En hoemeer nu die Geest aan de kerk van Christus de innerlijke overtuiging inprent, dat ze niet een verlatene vrouw, maar *Bruid* is, *Bruid* van den Koning van het Godsrijk, *Bruid* van den Gezalfde des Heeren, hoemeer vanzelf in die Bruid de dorst en het innig zielsverlangen naar den heerlijken Bruidegom moet worden opgewekt.

En zoo kan het dus niet anders, of de Heilige Geest *moet* altoos de *bruidsgedachten* in de Bruid wekken, en zóó *kan* die bruidsgedachte niet opwaken, of die Bruid begint om haar Bruidegom te roepen, en dan roept de Heilige Geest met haar mee en roept het haar voor, dat zij het naroepe: „Kom, Heere Jezus, ja kom haastelijk." En de Bruidegom antwoordt: „*Zie ik kom.*"

Dat roepen gaat uit in *de stille verzuchting der ziel,* als Gods kind eenzaam, of vele van Gods kinderen saam zich verheugen in heilig en biddend verlangen naar den Eenig dierbare, dien hun ziele mint.

Dat roepen gaat uit *in de prediking* als de gesanten des Heeren dien Bruidegom in zijn heerlijkheid voorstellen, en het ge-

---

Een twist in 1704.

VI.

Terwijl de afgevaardigden der classis te Sluis waren, konden zij hunne taak langzamerhand beter overzien. Met den kerkeraad kwamen zij tot een goed einde, al was het niet dan na een strijd van vier dagen. De vrouw van Ds. Hattinga werd van de censure ontslagen, zonder dat zij leedwezen betuigd had, omdat daar geen grond was voor zulk een eisch. Minder goed ging het met den magistraat. De beide diakenen, die veroordeeld waren tot 25 gulden boete, en gijzeling, totdat zij de boete betaald en den magistraat leedwezen betuigd hadden, bleven veroordeeld. Ook werd het verzoek afgewezen, Ds. Hattinga zijn traktement uit te betalen, alsmede de *f* 200 transportkosten, hem reeds toegestaan. Onder de burgerij was groote vrees, om iets ten voordeele van Ds. Hattinga, of ten nadeele van Ds. Van Leeuwen te zeggen. Ook onthield zich iedereen, die tot ouderling of diaken kon benoemd worden, zich daar te vertoonen, waar de aandacht op hem kon gevestigd worden. Doch dat alles was niet zoo moeielijk als het laatste punt hunner taak, namelijk het onderzoek naar de leer en de gevoelens van Ds. Van Leeuwen.

Het was in den middag van den 19den Juni (1704), dat de afgevaardigden naar Ds. Van Leeuwen gingen, teneinde hem te spreken over zijn gevoelens en wat zij daarvan gehoord hadden. Binnenkomende, werden zij in de studeerkamer van Ds. Van Leeuwen gebracht. De welkomstgroet van den laatste was niet hartelijk. Zelfs was de kwalijk ingehouden wrevel niet te miskennen. De afgevaardigden begrepen dus, dat zij recht op het doel moesten afgaan en niet eerst het gesprek op andere punten brengen.

»Geachte collega!" zoo begon Ds. Schorer, dien als den invloedrijkste was opgedragen het hoofdgesprek met Ds. Van Leeuwen te houden, »gij begrijpt zeker al het doel van onze komst. U is Lucas de Bode, dien wij gesproken hebben, niet onbekend."

Over Ds. Van Leeuwen's gelaat schreed een donkere wolk. Zou hij verraden zijn? Wat wisten die broeders van hem? Hij besloot voorzichtigheidshalve zich niet uit te laten over De Bode. Hij zweeg dus.

»Lieve broeder!" ging toen Ds. Schorer voort, »gij vat het doel onzer komst anders op, als wij wenschen. Niet om u te verklagen zijn wij bij u, maar om ons gerust te stellen en zoovele anderen, die ook over u ongerust zijn. Zijn de geruchten niet waar, dan zullen we ons verheugen. Zijn ze het wel, laat ons dan beproeven u van onrechtzinnigheid te overtuigen en terug te leiden tot de ware leer, die ge immers ook hebt onderteekend. Met Lucas de Bode hebben we de reis gemaakt van den steiger tot hier en hij heeft ons zijn gevoelen, op en top Socinianisch, meêgedeeld. Hierover hebben wij hem onderhouden. Toen beriep hij zich op een gesprek met u, waardoor hij was bevestigd in zijne wangevoelens."

»En komt ge nu op de bewering van dien éenen mij lastig vallen?" vroeg Ds. Van Leeuwen bitter.

»Neen, broeder!" hernam Schorer, »maar we hebben meer getuigen gehoord. Want wel heeft de magistraat ons verboden, met iemand uit de gemeente te gaan spreken over u — waaruit ons blijkt, dat ge in de gunste der overheid deelt — maar wie bij ons kwamen, hoorden wij."

»Hebt ge dan eene beschuldiging tegen mij, doet mij haar hooren; noemt mij de getuigen, welke tegen mij getuigd hebben, en ik ben bereid u te antwoorden," zei Ds. Van Leeuwen.

»Zoo behoeft het toch niet, broeder!" sprak weer Schorer, »wij zijn geen rechters; wij willen u behouden in naam, goed gerucht en rechtzinnigheid. Deel ons nu iets meê over uw gesprek met Lucas de Bode."

»Ik heb er geen plan op," antwoordde Ds. Van Leeuwen bits.

»Deel ons dan meê, wat er in den laatsten tijd hier is gebeurd, hr. Van Leeuwen! want gij en uwe gevoelens zijn er bij betrokken", zeiden de afgevaardigden.

»Volstrekt niet, heeren!" zei Ds. Van Leeuwen, »ik zal antwoorden, als ge schriftelijke beschuldiging, bewijzen en getuigen mij overlevert."

»Is dan niet ieder Christen, met name ieder leeraar, gehouden verantwoording te geven van zijn gevoelen?" zeide Ds. Schorer, »vooral de predikant, want hij is door zijne onderteekening daartoe verbonden."

»Ik wil toch niet antwoorden", hernam Ds. Van Leeuwen, »tenzij gij mijn eisch inwilligt."

»Dat gaat niet", was het wederwoord. »Maar opdat ge moogt weten, dat de beschuldigingen, tegen u ingebracht, hoogst ernstig zijn, zullen we u eenige voorlezen:

1. Hebt ge geleerd, dat het eene stoutigheid is God een Geest te noemen?

2. Ook, dat God een eenig God is, zoo in wezen als in personen, en drie kan genoemd worden ten aanzien van zijn wezen, wil en verstand.

3. Ook dat ge er wat tegen hadt, dat men God algenoegzaam noemde.

4. Ook, dat het *aannemen* niet het geloof zelf was, maar een gevolg ervan.

5. . . . ."

»Houdt maar op, heeren!" zeide Ds. Van Leeuwen, »zegt mij liever: wie zijn mijne beschuldigers?"

„Och, waarde broeder! wees toch niet hardnekkig op dit punt," hernamen de afgevaardigden, »laat ons ten einde toe lezen."

De andere punten volgden.

»5. Gij zegt, dat de namen van Vader, Zoon en Heilige Geest maar zien op het werk der verlossing.

6. Ook, dat God, voorgenomen hebbende, zondaren te zaligen, zijne wijsheid zijn Zoon noemde en zijne liefde zijn Geest, en dat deze allen één waren; want hetgeen op de eene plaats van den Vader gezegd wordt, wordt op een andere van den Zoon gezegd.

7. Dat Christus' ambten tot twee kunnen gebracht worden: het regeerende en leerende.

Wilt ge nu voorloopig *deze* punten — wij hebben meer — in copie hebben en daarover eens nadenken?"

»Ik wil de copie wel hebben", hernam Ds. Van Leeuwen, »maar niet om er over na te denken, maar om ze uit te geven en aan de wereld bekend te maken".

»Ons smart uwe hardnekkigheid", zeiden de afgevaardigden. »Nu zullen we u de copie niet geven. Moge de Heere uw hart ombuigen. Van het gehoorde zullen we aan den kerkeraad van Sluis en de classis kennisgeven".

Zoo scheidden de broeders, door Ds. Van Leeuwen ter deure uitgeleid. Eene buiging, en weg waren ze van elkaêr. Des anderen daags vroeg zett'en zich de afgevaardigden in den wagen naar de boot, nadat zij een schrijven aan den kerkeraad hadden achtergelaten, waarin ze mededeeling van hunne ontmoeting bij Ds. Van Leeuwen hadden gedaan.

De Gaay Fortman.

bed en het psalmgezang der gemeente een *Amen* op die prediking geven.

Maar ook dat roepen gaat uit in de willigheid waarmee die Bruid zich afzondert *en aftrekt van de wereld*, om zich te bereiden voor haar Bruidegom.

Het gaat uit in al *den strijd* dien Gods kinderen met de wereld strijden, om voor den Bruidegom hunner zielen de talenten en gaven, die God in zijn menschelijke natuur legde, op te eischen.

Het gaat uit in alle *kerkelijke worsteling*, als ketterij en priesterheerschaucht zich weer tusschen de Bruid en den Bruidegom plaatste, en de Bruid in heilige jaloerschheid alle banden breekt, om in trouw aan haar Bruidegom niet te kort te schieten.

Dat roepen gaat uit in alle werk der *Barmhartigheid*, als de Bruid nu reeds voor de wereld uitstalt alle kostelijke perelen en robijnen, door haar Bruidegom haar toevertrouwd.

Maar bovenal gaat dat roepen uit in het werk der *Zending*. Niet alsof de Bruid meende ook maar een enkel Jood of heiden te kunnen bekeeren, maar omdat ze jaagt naar de toekomst, waarin eenmaal het Evangelie aan alle creatuur zal gepredikt zijn, en de dag der voleinding kan naken.

Ja, dat gebed van den Geest en van de Bruid is de heilige band die tusschen het Lichaam des Zoons op aarde en tusschen het heerlijk Hoofd dat aan Gods rechterhand zit, in elk morgengebed en in alle avondofferande opnieuw gevlochten wordt.

Dat gebed van heilig heimwee verbindt deze tegenwoordige eeuw aan de toekomende; de strijdende kerk op aarde aan de kerk die in de hemelen triomfeert; het is het terugeischen van het Paradijs, dat eens door onze schuld verloren ging. Een uitschreien van den dorst naar eeuwige heerlijkheid. En bovenal een innerlijk versmachten der ziel naar dien grooten en doorluchtigen dag, waar opeens de laatste zonde in het hart van Gods uitverkorenen zal hebben gewoeld, en het laatste onheilige woord van hun lippen zal gedruppeld zijn, en voor het laatst, om voor eeuwig te niet te zijn gedaan, de laatste daad van zinnenlust of werelddienst, van hoogmoed of zelfzucht, den Heiligen Geest zal hebben bedroefd en onze natuur zal onteerd hebben.

Bidt dan, o, kerken Gods, bidt, kinderen des Koninkrijks, met steeds inniger, met steeds brandender verlangen, dat „Kom, Heere Jezus, kom, mijn Bruidegom, kom Bruidegom mijner ziele", uit de diepte van uw hart.

En opdat ge het *kunt* bidden, scheidt u niet af van den Heiligen Geest die in u woont.

Want dit blijft het merkteeken van elk waarachtig heimwee naar den Bruidegom: Gij kunt dat gebed niet *alleen* bidden.

Het was altoos en het moet tot den einde toe blijven, dat *de Geest* én de Bruid beide saam, en als in één heilig accoord, roepen: „Kom, Heere Jezus! ja kom!"

KUYPER.

„De Liefde Gods in onze harten uitgestort!"

PINKSTER.

> En de hoop beschaamt niet, omdat de Liefde Gods in onze harten uitgestort is door den Heiligen Geest, die ons is gegeven. Rom. 5:5.

Zoo kostelijk heet het in onze schoone Belijdenis, dat God, dat eeuwige Wezen, »de overvloeiende Fontein is van alle goeden." Juist wat de heilige apostel ons voorzegt, dat »alle goede gaven zijn afdalende van boven, van den Vader der lichten."

Al wat *licht* ontsteekt in onze aardsche *duisternis*; al wat glans werpt op onze somberheden; al wat gloed ontsteekt in de dofheden van ons leven, dat komt van Boven, »van dat Volzalige Wezen, die de oorsprong van alle licht is, en daarom *Vader der lichten* heet. Vader van het *uitwendig* licht dat gloort en glanst van zon en maan en sterren. Maar Vader ook van alle *inwendig* licht, dat de morgenster doet opgaan in uw hart.

En als van en uit Hem dan *alle* licht en *alle* glans is, zou dan de zachtste gloed die ooit koesterend onder menschen blonk, zou dan het *goud der liefde* niet uit Hem, maar uit uzelven wezen?

Maar dit kan immers niet.

Beter, rijker, hooger, zoeter dan de Liefde is er niet, en zoo dan uw Vader in de hemelen een overvloeiende Fontein van *alle* goeden is, dan *moet* immers ook uit Hem de Liefde in u zijn overgestort, en dan *kan* er nooit in eenig kind der menschen een vonkje hoe teer, noch een glansje hoe zwak ook van *wezenlijke* Liefde glinsteren, of *uit Hem* moet dat vonkje zijn en *door Hem* moet die glans zijn ontstoken.

Zoo is het nu, nu ge met uw zelfzuchtig en vijandig hart koud voor uw God staat. Maar zoo was het ook in Adam, toen nog geen zonde zijn hart bevriezen deed. En zoo zal het eveneens dan eeuwiglijk met u zijn, als de laatste zonde door u beweend, en het eeuwig leven uw deel in storelooze vreugd bij uw God zijn zal.

Nooit en nimmer kan er in een schepsel een *oorspronkelijke* Liefde wonen.

Het was altoos, zal altoos zijn en moet altijd wezen *gegevene* Liefde. Liefde u geschonken om te kunnen minnen. Liefde in u uitgestort door den Heiligen Geest.

Is er dan in uw natuur geen Liefde?

o, Gewisselijk. Liefde hoort tot het wezen van den mensch. Liefde is elk menschelijk wezen ingeschapen. En de zonde sneed dien trek van Liefde niet uit u weg, maar richtte ze, en dat is het schrikkelijke, averechts op een verkeerd voorwerp.

God schonk u die Liefde, om Hem en om uw broeder te minnen; en wat deedt gij?

Gij *ontstaalt* die Liefde aan uw God en schonkt al uw Liefde *aan de wereld*. Gij *roofdet* die Liefde aan uw naaste en naamt ze heimelijk *voor uzelven* weg.

En daarom krenkt de zonde de eere van uw God zoo diep. Niet maar omdat ge u aan de wereld gehecht hebt, en u zelven hebt gezocht; maar omdat ge u vermeten hebt die wereld lief te hebben met die brandende Liefde die God u schonk *om Hem te minnen*, en omdat ge uzelven zijt gaan liefhebben met de Liefde die God u inschiep om het heil te zoeken *van uw broeder*.

Er zit roof in uw zelfzucht. Misbruik van Gods beste gave in uw wereldzin. Het is schennis aan het heilige wat ge in uw zelfzucht doet. Roof, daarom te schriklijker, omdat ge niet alleen uw Liefde die ge ontvingt om uw God te minnen Hem ontrooft, om ze aan de wereld te geven, maar overmits ge Hem, na Hem uw Liefde ontstolen te hebben, nu, onder hoe bedekte vormen ook, voor Liefde niets geeft dan vijandschap en haat.

En dit nu wreekt zich.

Want dat kostelijk goud der Liefde, die God u inschiep, heeft in zich de toovermacht om u innig rijk en overgelukkig te maken. Niets verkwikt een ziel zoo zaliglijk als wanneer ze lieven mag. Maar, en van dit beding gaat nooit iets af, Liefde kan en zal nooit dat zoet en zalig aan uw ziel schenken, tenzij uw Liefde zich richt op het door God zelf bestemde voorwerp.

Ook de gestolen *Liefde* gedijt niet.

En hoe ge ook uw Liefde op de wereld richt in plaats van op God, en uw min op uzelf keert in stee van op uw broeder, ze zal en kan u nooit gelukkig maken.

Ze verzadigt uw hart niet, maar prikkelt veeleer in u een steeds toenemenden honger, een heimwee dat u verteert.

En kondt ge nu maar het gestolen goud der Liefde aan God en uw naaste *teruggeven*, maar dat kunt ge niet.

U als mensch wierd wel de macht ingeschapen, om de veer der Liefde in uw hart van God af naar de wereld te buigen. Maar die veer der diepe Liefde weer van de wereld af naar uw God terug te buigen, dat kunt ge nimmermeer.

Dat staat niet aan u. Dat kan alleen de eeuwige genade. Ook dat terugbuigen van uw Liefde naar God is een goed, dat alleen afvloeit van den Vader der lichten, en alleen uit de overvloeiende Fontein van alle goeden u toekomt.

Maar dit is dan ook de heerlijke zaak waar een kind van God in roemt en jubelt, dat de Wachter Israels, de trouwe Ontfermer, die *goede gaven* in hem *heeft* doen afdalen, en dat wonder aan zijn ziel verricht *heeft*.

Het kind des Heeren weet te verhalen van een toekomen van den Heere tot zijn ziel.

Dat is die wondere belijdenis van den Heiligen Geest, die eigenlijk alleen Gods kind verstaat.

De belijdenis van dien goddelijken Inwoner die bij ons introk, niet maar om bij ons te vernachten, maar om eeuwiglijk zijn woning bij ons te maken.

Die Trooster, die van binnen troost. Die Bidder, die innerlijk met en voor ons bidt. Die trouwe Getuige, die ons bezegelt dat al het Woord onzes Gods waaarachtig is.

En die wondere Inwoner in ons binnenste, die ons nimmer verlaat, maar in ons waakt, ook als wij sluimeren, die heeft nu ook dat wonder der herboren Liefde in onze ziel gewrocht.

De Heilige Geest deed het. Hoor den roemkreet van den apostel maar van „de Liefde Gods, die in onze harten uitgestort is door den Heiligen Geest, die ons is gegeven!"

En wat is dan nu dit Liefdewerk van den Heiligen Geest in 's Heeren kind?

Wat anders dan dat Hij het eenig Voorwerp der zuivere Liefde aan de Liefde van ons hart hergeeft, en als met goddelijk magnetische kracht onze Liefde weer naar dat goddelijk Voorwerp toetrekt.

Uw Liefde is een peilloos ledig dat vervuld moest worden, en alleen kon vervuld worden door uw God. Och, werp heel de wereld met al haar schat en al haar glans in die diepte uwer Liefde, en alles verdwijnt er in, zonder dat ge nog merken kunt, dat er iets aan den honger uwer Liefde wierd geboden.

Maar nu komt de Heilige Geest en trekt bij u in. Hij die met den Vader en den Zoon te zamen eeuwig en waarachtig God is. En hiermee heeft uw hart het oneindige Voorwerp van zijn liefde terug.

Nu die Heilige Geest bij u introk, nu is uw God niet meer verre, maar nabij. Nu heeft uw hart *uw God* niet meer te zoeken, omdat God *uw hart* heeft gezocht en het verkoor tot zijn tempel.

En zoo vlechten zich dan nu weer de teedere banden van gemeenschap. De innerlijke verkleefdheden waken op. Er wordt weer heilig saamleven en teedere omgang tusschen u en dat Eeuwige Wezen, en dat wel in uw eigen hart, geboren.

En in die stille gemeenschap laat nu die Heilige Geest het goud der goddelijke Liefde flonkeren, waarmee de Ontfermer u van eeuwig heeft gemind. Door de flonkering dier grondelooze barmhartigheden begint ook wat in u dof en glansloos was, weer een schijnsel der Liefde van zich te geven.

En als dan die Liefde, die van uw God *op u* afstraalt, en die weerglans der Liefde *uit uw hart*, elkaar ontmoeten, ineensmelten en saamvloeien, dan tintelt in uw verloste en rijk gemaakte ziel weer die weelde en onuitsprekelijke genieting, die uw God voor u bestemd had, en die in het zoet der »volmaakte Liefde" voor u school.

KUYPER.

Amsterdam, 7 Juni 1889.

Moge in alle kerken die den Naam des Heeren belijden, en in dankbare herinnering aan Gods groote daden het Pinksterwonder herdenken, vooral de offerande der dankbaarheid voor het nog altoos kwijnend *werk der Zending* niet ontbreken.

Geld is er wel.

Zie dat maar aan de lieden der wereld, die geen eersten en vooral geen tweeden Pinksterdag laten voorbijgaan, of bij handvollen werpen ze hun geld weg voor luidruchtig, dartel vermaak.

En nu, dat doen Gods kinderen niet. Ook waar een ontspanning in zoo schoone dagen hun welkom is, vindt ge toch bij hen schier nooit die verkwisting noch die uitbreking van brooddronkenheid.

Maar laat dan in de kerken Gods tegen die verkwisting der wereld een hoogere offerande overstaan.

Van de 1485 millioen zielen, die dezen aardbodem bewonen, zijn nog slechts 450 millioen *in naam althans* tot Jezus' kerk behoorende, terwijl de overige 1000 millioen nog zelfs *in naam* van Jezus' kerk verre staan. Bijna tweehonderd millioen Mahomedanen, en bijna negenhonderd millioen Heidenen, behalve tien millioen Joden.

En dan nog deze 450 millioen dusgenaamde Christenen, in hoeverre *zijn* ze Christenen? Slechts 130 millioen, van deze 450 millioen *heeten* althans Protestant. Dat is 8 pCt. van heel de bevolking van den aardbodem.

En onder die 130 millioen »Protestanten", hoevelen daaronder zijn niet verklaarde Atheisten, hoevelen niet Modernen, hoevelen niet die buiten alle religie onverschillig voortleven?

o, De toestand is zoo droef!

Alleen in China wonen meer Heidenen, dan alle Christenen saam op aarde zijn.

En nu de Zending nam toe.

Ze won in kracht onder de Heidenen, ze zocht naar kracht onder de Joden.

Maar hoe klein is nog haar macht, gemeten naar het groote werk.

Bovenal hoe klein en dof is nog in menige kerk de ijver die voor dit heilig werk ontbrand is.

En nu, we weten wel, dat geen zendeling een Jood of Heiden kan bekeeren, als de Heere God Almachtig hen niet wederbaart.

Maar ons is het bevel gegeven: Het Evangelie des kruises aan alle volk en natie te brengen.

Het geldt hier een plicht der gehoorzaamheid.

Het geldt de eere onzes Heeren.

Kerken van Christus! wordt dan althans op den Pinksterdag u bewust van deze uw hooge roeping.

Het geld doet 't hier wel niet.

Maar het geld van uw offerande is een maatstaf uwer toewijding en van uw ijver voor de zaak van uw Heere.

Met de zaak Lieftinck staat metterdaad heel het karakter en het wezen, ja, het bestaan der „Nederlandsche Hervormde kerk" op het spel.

Men versta ons wel. Als algemeen begrip heeft er altoos een Nederlandsche Hervormde kerk bestaan, zoolang er in Nederland Hervormde d. i. Gereformeerde kerken waren. Dat hoeft waarlijk niemand ons te herinneren. En zoodra men, buiten het kerkrechtelijk geding, in algemeenen zin, van de kerk van Christus in Nederland, Frankrijk en Engeland sprak, heeft men van meet af, steeds en immer, ook de phrase: onze Nederduitsche of Nederlandsche Gereformeerde kerk, als gezamenlijk begrip, gebezigd.

Dat men aanvankelijk schier uitsluitend van „Neder*duitsche* kerk" sprak, lag alleen hieraan, dat destijds een deel onzer kerken in ballingschap waren, en zoodoende alleen de *taal* band bleef, waar men huisde in onderscheidene landen.

Maar spreekt men nu *niet* in algemeenen zin, maar treedt men over op *kerkrechtelijk* gebied, dan staat het vast en zeker, dat er voor 1816 geen „Nederlandsche Hervormde kerk" zoomin staatsrechtelijk als kerkrechtelijk bestaan heeft.

Als Genootschap is de »Nederlandsche Hervormde kerk" in Januari 1816 geboren, en bestaat ze alleen door en krachtens haar Statuut of Organisatie.

Viel dus ooit dit Statuut of deze Organisatie, dan hield hiermede ook dit „Genootschap" op te bestaan, en hield men niets over dan de oude kerken, gelijk ze van 1572—1816 bestaan hadden.

We verblijden ons er daarom hartelijk in, dat het besef, hoe in de Organisatie al het kwaad steekt, ook onder de Synodalen steeds meer veld wint.

Reeds vóór 1860 was het Groen van Prinsterer, die aantoonde hoe in de *reglementaire Organisatie* zelve het kwaad school, en die in 1868 weerstand van den Haagschen kerkeraad in zake Zaalberg eischte, omdat men daardoor zou gekomen zijn *„tot verbreking van den reglementairen toovercirkel, die telkens meer de gemeente onder de slavernij van het ongeloof brengt."* (Kerkgen. Overleg I, p. 1).

In aansluiting hieraan is door schrijver dezes reeds in 1869 verklaard, dat »van een doorwerking langs den weg onzer kerkelijke tegenwoordige hiërarchie geen sprake kon zijn" (*Artikel* 23 p. 31), en op dien grond in 1870 de bijeenroeping eener *Constituante* geëischt, om een *nieuwe* Organisatie in het leven te roepen.

Toch vond dit streven destijds geen ingang, maar begon eerst van lieverlee door te dringen. Vooral ook Dr. Hoedemaker hielp later hierin mede.

Nu echter zijn we reeds zoo ver, dat de Doleantie in bijna 300 kerken met deze valsche Organisatie brak; dat ook de *Hervorming* er een kwaad in begint te zien; dat Dr. Van Ronkel haar op 2 artikelen na ten doode opschreef; en dat onderscheidene Synodalen er tegen redeneeren.

Vandaar komt het dat een zaak als van Dr. *Lieftinck* thans de Organisatie zelve bedreigt.

Het gaat om de vraag, of er nog langer een „Genootschap" zal zijn, dat zich „kerk" noemt, of wel dat er weer kerken van Christus zullen blijken te zijn, die zich plaatselijk als Genootschap aandienen.

En nu gebeurt van tweeën één. Of Dr. Lieftinck wordt het kind van de rekening, de zondebok, en het slachtoffer dat nog een tijdlang de aarzelende lieden met de Organisatie verzoent; óf wel Dr. Lieftinck wordt gered, maar dan ook gaat er een vernieuwd oordeel over de Organisatie uit.

Zoo het eerste geschiedt, dan komen de Modernen en Groningers tegen de Organisatie in gelid staan.

En indien het laatste, dan opent het weer voor een schare gelooviger de oogen, om het onhoudbare van een blijven onder zulk een Organisatie in te zien.

In elk geval gaat de Reformatie der kerken door.

Jammer slechts dat we dezen strijd nu niet met de Chr. Geref. broeders saam kunnen voeren.

We zouden nog terugkomen op den last der Haagsche Synode, om kinderen uit de Ned. Geref. kerk te *herdoopen*.

Dr. J. J. van Toorenenbergen heeft dit besluit aan critiek onderworpen in een vlugschrift, getiteld: *„Het niet erkennen van een toegedienden Doop, Referaat in de vergadering der Nederlandsche Hervormde Predikantenvereeniging van den 12n Mei 1889, Culemborg, Blom en Olivierse, 1889.*

En dit niet alleen, maar hij heeft door zijn vlugschrift tevens meer publiciteit gegeven aan het advies door de Synodale Commissie *ad hoc* in zake dit geschil ter Synode overgelegd.

Dit advies nu raakt kant noch wal. Het verraadt verregaande onkunde omtrent den aard onzer Belijdenis en de historie onzer kerken, en wordt dan ook zonder veel moeite door Dr. J. J. van Toorenenbergen aan flarden gescheurd.

Zijn critiek is zóó vernietigend, dat er letterlijk niets heels aan blijft.

Het slot zij hier overgedrukt:

Ik mag het rapport nog niet loslaten. Och, of de stellers op de kerkelijke praktijk na 1618 de noodige opmerkzaamheid hadden gezet! Zij halen de handelingen der Synode van Zuid-Holland, in 1619 te Leiden gehouden, aan, maar wijzen de dáár in Art. 80 voorkomende wenken af met de verklaring, dat er geen tijd geweest was om te wachten. Er schijnt zelfs geen tijd geweest te zijn om over den belangrijken inhoud van dat artikel na te denken.

Het luidt aldus: »Op het 3e Gravamen: wat te houden zij van den Doop der Remonstrantsche Predikanten, na hun deportement bediend? — wordt geantwoord, dat dezelve in vele omstandigheden (opzichten) berispelijk is, en dat men bij alle gelegenheden de toehoorderen vermanen zal, dat zij hunne kinderen bij de Remonstranten niet laten doopen, opdat hierdoor geene disputen over de oprechtheid deszelven Doops den conscientien verwekt worden. En alzoo nog geene exempelen van zulke gedoopten den Synodus voorgekomen zijn, is goedgevonden over deze vraag geene verdere decisie te maken. Middelertijd zullen de kerkendienaars zich onthouden van eenige, bij de Remonstranten gedoopt zijnde, wederom te doopen, maar zullen, zoo hun dezen aangaande eenige zwarigheden voorkomen, dezelve met alle hun omstandigheden (bijzonderheden) bekleed zijnde, brengen aan de naaste Synodus particularis, om alsdan daarop te letten naar behooren."

Voorbeeldige bedachtzaamheid straalt in deze uitspraak door, te opmerkelijker, omdat de Leidsche provinciale Synode gehouden werd temidden van den hevigen kerktwist. Het was in 1619. Men was in de eerste plaats bedacht om te zorgen, dat de leden der Kerk zich wachten zouden voor hetgeen de kerkelijke orde verbrak, en er werd bijgevoegd, dat men die handhaven wilde om geen aanleiding te geven tot het ontstaan van conscientie-bezwaar, wanneer soms later de geldigheid van den Doop mocht betwijfeld of betwist worden. Voorts wilde de Synode de zaak in abstracto niet behandelen, maar eerst wanneer bepaalde gevallen, »met alle hunne omstandigheden bekleed zijnde", konden worden aangebracht, en intusschen gaf zij een gestreng verbod van »wederom te doopen!"

Nog eens, zulk bedachtzaam handelen had de Synode van 1883 zich ten voorbeeld behooren te stellen. Denkt eens onpartijdig in, wat er nu geschied is. De Synode verklaarde: »Zoodra de doleerenden zich tot eene gemeente naast de onze constitueeren met eene Christelijke kerkorde, belijdenis en instelling van ambten en bedieningen; *van dat oogenblik af* moet ook hun Doop, als door wettige leeraars bediend, erkend worden", en zij vergat, dat namens haar voor den burgerlijken rechter overal in den lande gepleit werd, en door de Rechtbanken tot den Hoogen Raad toe geconstateerd, dat de doleerenden eene eigen kerkgemeenschap hadden opgericht. Hunne kerkorde, belijdenis en instelling van ambten en bedieningen was bekend en niet onchristelijk. Mij dunkt, hier was aanleiding (neen plicht, »over de vraag geene verdere decisie te maken"; hier was gevaar, niet in wachten, maar in haast maken: hier is men niet bedacht geweest op het gevaar *de frapper plutôt fort que juste.*

Er is hier dan ook, gelijk we terstond, toen we van het Synodaal besluit hoorden, gezegd hebben, in elk opzicht, en dat wel door onverdraagzamen zin en zucht tot vervolging, gezondigd tegen den eisch van het *heilig Woord*, tegen het wezen onzer *Belijdenis*, tegen den eisch van het *kerkrecht*, en tegen de usantiën van onze *kerkelijke Historie*.

Natuurlijk kost het geen zier moeite, om uit het kerkrecht een tien à twintig citaten bijeen te rapen, waarin betoogd wordt, dat de bediening van den Doop alleen aan de Dienaren des Woords staat; maar hiernevens staat altoos de erkentenis, dat hetgeen in zekere kerkelijke kringen als Doop gold, ook door de Gereformeerde kerk als Doop erkend wierd. En dit nu bracht vanzelf met zich, dat men de regeling van den Doop in deze andere kerkelijke kringen moest nemen *gelijk die was*.

Zoo deden onze kerken, als een Roomsch of Luthersch gedoopt persoon overkwam, zelfs geen onderzoek, of er ook nood-doop had plaats gehad. Wel verklaarde men, dat men op zich zelf geen nood-doop van een vroedvrouw of dergelijke erkende; maar meldde iemand zich als „gedoopt" aan, dan nam men hem als „gedoopt" over, schier zonder verder onderzoek.

Eerst waar duidelijk wierd, dat men in sommige kringen den Doop *als Doop* verwierp en omzette in een *wijdingsfeest*, hebben alle kerken terstond begrepen, dat nader toezicht geëischt wierd. Doopen in den naam van Geloof, Hoop en Liefde *is* geen Doop. Het moet Doop zijn in den naam van Vader, Zoon en Heiligen Geest. Het moet *als Doop* bediend zijn. En in den kring waarin de Doop bediend is, door wie in dien kring het doen mag.

Wij danken Dr. Van Toorenenbergen, dat hij den moed had, om dit aan de Synodale heeren, en aan de persorganen, die het Synodaal besluit verdedigden, weer eens duidelijk te maken.

Dit advies zal dan ook sensatie maken.

Te meer, daar het natuurlijk voor de Synodale Adviseurs verbazend onaangenaam moet zijn, om nu niet door een Doleerend, maar volbloed Synodaal hoogleeraar, zoo op hun plaats te worden gezet.

Verbeeld u, onder dat Synodaal rapport in zake den Doop, staan de namen van de heeren Ds. H. A. E. Heinecken, Prof. Dr. S. F. Kruyf, Mr. C. R. Merkus, Dr. G. J. van der Flier, Dr. M. E. van der Meulen, en Dr. C. F. Zeeman.

Alzoo de keurbende der Synodale hiërarchie!

En toch blijkt nu, dat deze zes heeren saam, waaronder één, die als Synodaal hoogleeraar ook het kerkrecht moet onderwijzen, eigenlijk niets van de zaak afweten, en zich door hun onbeholpen citaten uit Polanus, Heiddegger, Heppe en Brakel (in die volgorde komen ze in het rapport voor) hebben bloot gegeven op een wijze, die heel hun Hiërarchie te schande maakt.

Dit komt er nu van, als men een *Hiërarchie* er op na houdt, en niet weet hoe men een *Hiërarchie* in moet richten.

Dan verstaat Rome die kunst beter.

Rome voert ook een Hiërarchie, maar zorgt dan ook dat haar *knapste personen* daarin den toon voeren.

In een Hiërarchie is het ongerijmd, om Prof. Kruyf en Dr. Van der Flier aan het woord te laten en Dr. Van Toorenenbergen niet eens te consulteeren.

Niet *ieder* weet *alles;* maar daarom juist zullen deze heeren wijs doen, zoo ze in vervolg van tijd minder op hun eigen heugenis van een gebrekkig Academisch onderricht afgaan, doch eerst eens advies inwinnen bij, of liever nog het woord laten aan, de mannen die het weten.

En die mannen zijn er, heusch, niet zoo veel.

Tot ons leedwezen moeten we nogmaals op het incident-Hoedemaker terugkomen.

Cicero was een *heiden*, en hoe oordeelde Cicero vóór reeds 18 eeuwen in zijn heidensche omgeving over het geschil in quaestie?

Ook hem was het overkomen, dat een vriend, die eerst op intiemen voet met hem stond, en met wien hij daarna breken moest, later hetgeen onder vrienden verhandeld was, *tegen hem* zocht uit te spelen.

En wilt ge nu hooren, met wat maniijken toorn Cicero dit afkeurde en brandmerkte, luister dan:

„At etiam litteras, quas me sibi misisse diceret, recitavit homo et humanitatis expers et vitae communis ignarus. Quis enim umquam, qui paulum modo bonorum consuetudinem nosset, litteras ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita, in medium protulit palamque recitavit? Quid est aliud tollere ex vita vitae societatem, tollere amicorum conloquia?"

Ge vindt deze woorden in Cicero's Philippica II, § 7, en voor wie ze niet in het Latijn verstaat, mogen ze hier in vertaling volgen:

„Maar tot zelfs zekere brieven, die hij voorgal vroeger van mij ontvangen te hebben, heeft hij ter publieke kennisse gebracht, en zichzelf daardoor gebrandmerkt als een man, die geen besef van humaniteit heeft en toont de eerste eischen der welvoeglijkheid niet te verstaan. Wat man toch, die ook maar eenigszins in de usantiën van de rechtschapen lieden was ingewijd, zou er ooit toe gekomen zijn, om brieven, hem als vriend toegezonden, later, nadat hij met zijn ouden vriend in onmin was geraakt, ter kennisse van het publiek te brengen? Gevoelt men dan niet, hoe zulk bedrijf, kon het gebillijkt worden, aan allen vertrouwelijken omgang den doodssteek zou toebrengen, en alle vrijheid van zielsuiting onder vrienden zou vernietigen?"

Tot dusver Cicero.

Toch is, wat aan schrijver dezes van de zijde van Dr. Hoedemaker overkwam, van nog *erger* natuur.

Wie toch een briet van een vroeger vriend publiek maakt, laat hem ten minste den waarborg, dat hem niets worde toegedicht, wat hij niet gezegd had.

Maar Dr. Hoedemaker gaat veel verder. Hij deelt geheele samenspraken mede, waarbij *hij zelf formuleert*, hoe hij zich *inbeeldt* dat zijn „oude vriend" *zou* gesproken hebben; en waarbij uiteraard *elke* waarborg voor de juistheid van zijn beweren ten eenenmale wegvalt.

Ja, alsof het nog niet genoeg ware, laat Dr. Hoedemaker thans doorschemeren, dat hij den laatsten tijd, vóór zijn breuke met Dr. Kuyper, de gewoonte had, om, thuis gekomen, *„de meest belangrijke gesprekken onmiddellijk woordelijk op te teekenen;"* en hij voegt er bij, dat hij dit deed „wel wetende wat de uitkomst van de kerkelijke beweging", zoo Dr. Kuyper niet naar hem luisterde, voor de onderlinge vriendschapsverhouding zijn moest.

Derhalve, Dr. Hoedemaker sprak keer op keer met Dr. Kuyper. Die saamspreking was geheel openhartig en intiem, gelijk het onder vrienden past. Maar onderwijl Dr. Kuyper argeloos zich uitsprak, spitste Dr. Hoedemaker zijn ooren, maakte thuis gekomen van het gesprek proces-verbaal op, en deed dit met het oog op mogelijke eventuallteiten.

Hier bezit onze taal geen naam voor.

Alleen merken we op, en dit is noodig, dat een proces-verbaal van een gevoerd gesprek, dat na afloop van het gesprek